

> Retouradres Postbus 30314 2500 GH Den Haag

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Directeur-generaal Milieu en Internationaal
niet relevant voor het kamerstuk
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

niet relevant voor het kamerstuk

Planbureau voor de Leefomgeving

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 30
2594 AV Den Haag

Postadres
Postbus 30314
2500 GH Den Haag
Nederland
www.pbl.nl

T 070 328 87 00

Contactpersoon
niet relevant voor het kamerstuk

Datum 10 juni 2024
Betreft Toezegging commissiedebat CE

Onze referentie
20240023

Bij beantwoording van deze brief graag onze referentie vermelden.

Geachte niet relevant voor het kamerstuk

Staatssecretaris Heijnen heeft tijdens het commissiedebat Circulaire Economie op 15 februari 2024 toegezegd om het PBL te benaderen met de vraag welke rol wij kunnen spelen bij het in kaart brengen van effecten van een maatregelenpakket gericht op gedragsverandering. Vanwege deze toezegging heeft u ons op 7 mei 2024 drie deelvragen gesteld:

1. Zijn jullie bekend met een maatregelenpakket in het kader van gedragsverandering waar Kostić naar refereert; om mensen te helpen duurzame keuzes te maken en zich te beschermen tegen misleiding?
  - a. Zo niet, is het mogelijk om zo'n maatregelenpakket samen te stellen op basis van de aanbevelingen van genoemde partijen (de Europese wetenschappelijke raad, TNO, WRR, WKR en Rli en verschillende gedragswetenschappers)?
2. Is het mogelijk om een inschatting te maken van de range van het effect van zo'n samenhangend maatregelenpakket?
  - a. Welke effecten zijn dat dan? Te denken valt aan effecten op klimaat, milieu, biodiversiteit en leveringszekerheid.
3. Past deze opdracht in jullie werkpakket van 2024 en zo ja, wanneer zouden jullie het kunnen uitvoeren en opleveren?

In deze brief ga ik in op uw vragen.

Ad 1

PBL is bekend met de discussie over duurzame keuzes, maar we kennen geen "maatregelenpakket" voor dit doel. Uit de rapporten van de genoemde onderzoeksinstituten tijdens het debat, blijkt dat er veel maatregelen denkbaar

10 juni 2024

Onze referentie
20240023

*Bij beantwoording van deze
brief graag onze referentie
vermelden.*

zijn. Daarbij gaat het enerzijds om maatregelen gericht op producten/bedrijven vanwege bescherming tegen misleiding van consumenten en anderzijds om maatregelen gericht op consumenten vanwege gedragsverandering. Op basis van de rapporten zou een maatregelpakket samengesteld kunnen worden. Om de in de rapporten voorgestelde maatregelen te kunnen analyseren, is het van belang dat ze in een vervolgstap voldoende concreet gemaakt worden en informatie bevatten over de in te zetten instrumenten, de benodigde financiering, en de bijbehorende organisatie. Een voldoende concreet uitgewerkte maatregel bevat ten minste uitspraken over "wat, wie, hoe en wanneer". Het samenstellen van een maatregelpakket vergt dus politieke keuzes en is daarom aan de politiek. PBL kan wel met wetenschappelijke kennis die politieke keuzes van informatie voorzien.

In deze context wijs ik op het PBL-rapport (2023) *Hoe circulair zijn Nederlandse consumenten; Een empirisch onderzoek naar gedrag, bereidheid en de potentiële milieuwinst van circulair consumeren*. Uit dit rapport blijkt dat Nederlanders op verschillende punten beduidend meer bereid lijken tot circulaire consumptie dan wat ze nu doen, als het niet duurder of lastiger is. In de praktijk kan circulair gedrag weliswaar duurder of lastiger zijn waardoor die bereidheid zich niet automatisch vertaalt in gedragsverandering. Inzicht in die bereidheid geeft wel aanknopingspunten waar beleid zich op zou kunnen richten om gedragsverandering aantrekkelijk – oftewel goedkoper en minder lastig – te maken. Daarbij ligt het voor de hand om stimuleringsbeleid te richten op gedrag waartoe veel consumenten bereid zijn, maar dat weinigen nog in de praktijk brengen; daar zit immers een groot veranderpotentieel.

Ad 2

In beginsel is het mogelijk om effecten van maatregelen of een maatregelpakket in te schatten op basis van bestaand onderzoek. Daarbij teken ik aan dat op basis van bestaande studies er op onderdelen het nodige bekend is, met name wat betreft "potentiële effecten", maar vaak niet over de volle breedte van alle milieu-aspecten zoals milieuvervuiling, klimaat, landgebruik en biodiversiteit. In hoeverre de potentiële effecten verzilverd kunnen worden, hangt af van de uiteindelijke gedragsverandering die met beleidsinstrumenten gestimuleerd kan worden. Dit vergt nader onderzoek naar consumentengedrag en de gedragseffecten van uiteenlopende instrumenten. Er is, kortom, op basis van literatuuronderzoek hooguit een indicatie te geven van effecten waarbij het meestal gaat om de richting (positief/negatief) van een deel van de te verwachten effecten. Voor kwantitatieve analyses van integrale effecten is veel diepgravender onderzoek nodig. Daarbij speelt ook dat wanneer het gaat om de analyse van een maatregelpakket, er rekening gehouden moet worden met de interacties tussen gedragsveranderingen (en dus ook tussen beleidsinterventies), waardoor het inschatten van de effecten van een compleet pakket niet simpelweg de optelsom is van afzonderlijke gedragsveranderingen/interventies.

Ad 3

In 2024 hebben we geen ruimte in ons werkpakket om aanvullend onderzoek op te pakken; bovendien ligt er geen maatregelpakket. Wel zullen we onderzoek zoals hierboven aangehaald, in de toekomst doorzetten.

**Planbureau voor de
Leefomgeving**

10 juni 2024

Onze referentie
20240023

*Bij beantwoording van deze
brief graag onze referentie
vermelden.*

Met deze antwoorden hoop ik u voldoende informatie aangereikt te hebben om inzichtelijk te maken welke rol het PBL kan spelen bij het in kaart brengen van effecten van een maatregelenpakket gericht op gedragsverandering. Mocht u naar aanleiding van deze reactie verder van gedachte willen wisselen of aanvullende (kennis)vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met de PBL-onderzoekers op het terrein van consumptie en gedrag.

Met vriendelijke groet,

niet relevant voor het kamerstuk

niet relevant voor het kamerstuk

Directeur Planbureau voor de Leefomgeving